

kohale, vaadata endale sobival ajal veebist või vaadata kindlal ajal veebist. Osa lavastusi olid vaadatavad nii kohapeal kui ka veebis, kuid mitte kõik. Esmamulje põhjal olid kunstiliselt huvitavamad tööd veebis, kuid „Fringe'i“ puhul tuleb alati arvestada, et kui ei ole Briti teatris just väga vana kala, siis kindla peale minna ei saa.

Brittide organiseerimisvõime paistis silma saalide paigutuses: toolid asetsevad mullidena, kahe- kuni neljakaupa koos ja teistest mullidest eraldatuna. Vööra inimese kõrvale istuda polnud lubatud. Mask kõikides katusealustes ruumides oli iseenesestmõistetav. Seega on varasema kotti kogunenud paberikraami asemel uue maailma festivalivarustuses esmased nutitelefoni, akupank ja mask. Jätan veebiteatri siiski kõrvale ja räägin vahetult kogetust.

Erisuguste saatuste galerii.

2008. aastaga võrreldes oli jäänud samaks kaks peamist asja: sõnakeskus ja meelelahutuslikkus. Seekordne festival oli ent palju isiklikum ja kohalikum kui endine globaalne pillerkaar: koroonaja „Fringe“ oli Šotimaa nägu. Edinburgh polnud vaid linn, kuhu kogu Suurbritannia ja poole Euroopa teater kokku oli sõitnud. Vähem oli ka etenduspaiku, eriti suure tühiku kvaliteedis jättis uue dramaturgia keskuse Traverse'i osalemine piiratud mahus ja peamiselt veebis. Rahvusvahelisi kogemusi sai, kuid vähe. Festivaliala südames asuv Prantsuse instituut andis muidugi oma osa ja nii oli esimene etendus („Phantasmaphone“) sümboliseelt vahendatud vormis: telefonikõne Prantsusmaalt, mille ajal loeti igale külalajale ette veidi prantsuse kirjandust.

„Fringe'ile“ on nagunii iseloomulikud väikeformaadid, tänavu hakkas see eriti silma. Sedasi tulid esile isikulood, milles kunstiliselt kõrgetasemelist oli vähe, kuid sellegipoolest joonistus neist välja erisuguste saatuste haarav galerii: torupillimängijate omailm („Äike“ – „Thunderstruck“, viitega AC/DC-le), Ameerika kullapalaviku tõttu kuhtunud armastuslugu („Miss Lindsey saladus“ – „Miss Lindsey's Secret“), sõjaveterani kohanemiskasused (tõlkimatu sõna ja nimemängulise pealkirjaga „Shell Shock“), toimetulek lähedase enesetapu tõttu tekkinud depressiooniga („Väljajätud“ – „Ellipses“), katsed põgeneda rusuvast tegelikkusest metsa („Doppler“) või püüd kangele Aberdeeni häädusele vaatamata saada kuulsaks Elvise-kehas-tajaks („Mina, Elvis“ – „A Play, a Pie and a Pint: Aye, Elvis“).

„Seksuaalkasvatuse uurijad“ („Sex Education Xplorers [S.E.X.]“) püüdsid mõjutada ühiskonda ehk muuta publiku huumoorika harimise käigus arusaamu ja hoiakuid soolise mitmekesisuse vallas. „Virgunud“ („Woke“) oli Ameerika etenduskunstniku Apphia Campbelli samuti pihtimuslikus vormis jutustus mustanahaliste liikumisest: ülikooliprotestidest

1970. ja 1980. aastatel ning viimaste aastate mustanahaliste liikumisest. Šotilugude kirss tordil oli naiste jalgpall – Tynecastle'i staadionil mängitud muusikal „Armas jalgpalliliiga“ („Sweet F. A.“ ehk tõlkimatu sõnamäng, mis viitab nii jalgpallile kui ka malbelt heasse kohta saatmisele). Lugu rääkis Esimese maailmasõja aegsest töölisnaiste jalkatiimist, motiivideks sõda, tööliikumine, naisõiguslus, lesbiarmastus, aga ka sufražetid. Helge, mänguline ja kohalik.

Üks teemasid, mis eriti hinge kriipis, oligi sõjakäsitlus, seda mitmes lavastuses. Loos „Shell Shock“, mille peategelane oli äsja erru läinud professionaalne missioonisõdur, ei olnudki niivõrd teemaks just sõda, vaid kohanemine oma kodu, abielu ja ühiskonnaga. Sõjakogemusi käsitleti ka Army@the Fringe-nimelises etenduspaigas, mis on toimiv reservväelaste baas. Sõjaväeosal oli tihe kureeritud programm. Mul õnnestus osaleda ühel intellektuaalselt haaraval diskussioonil kehast, tantsust ja sõjakogemusest ning kogeda mängulist etendust kahest õest, kelle ema on professionaalne sõjaväelane („Võilill“ – „Dandelion“). Sel hetkel polnud veel teada, et USA tõmbab oma väed Afganistanist tagasi, kuid sõjateema nii sõjaväe sekkumise kui ka meelelahutuslikuma maiguga lugude kaudu näitab pika sõjategevuse haavu – nii vaimseid kui ka füüsilisi – Briti ühiskonnas.

Ökonoomne sõnakasutus. Koomilise kihi alt kooruvadki „Fringe'il“ välja kandvamad ja raskemad teemad: kohalikkus, kohanemine, kohanematus, aga ka protest ühiskonna aina kiireneva elutempo vastu ja vaimse tervise probleemid. Seega, ehkki „Fringe'i“ esimesel nädalal käsitleti pandeemiat oodatust-kardetust vähem, kujunes festivali teemaks üksikisik ühiskonna ja keskkonna surve all. See suhestub aga oludega kohaneva festivaliga kõige laiemal moel. Napid vahendid ja väiksed trupid tõid esile, et Briti teatril tasub endiselt õppida ökonoomset sõnakasutust. Lihvitud ja tabav sõna on selle teatri peamine vahend. Tekstid on lühikesed, tegelasi vähe ja teemaks sageli vaimse tervise probleemid. Ka noorte autorite loomingus domineerib vormimänguline seisundidraama või püstijalakomöödiast välja kasvanud pihtimuslik monodraama.

Festivali lõpuetenduseks jäi mul Caravan Theatre'i „Neela merd“ („Swallow the Sea“): filigraanne ja õrn, ruumiline ja visuaalne lasteteater, mille koht võiks julgelt olla „Tallinn Treffil“. Ehkki ka siia suruti ebavajalikku janditamist, jäi domineerima visuaalne poeesia rännakutest merepõhjas. Ühtlasi kutsus lavastus taas kohanema – ökoloogilises mõttes ajakajaline sõnum.

1 Vt Riina Oruaas, Edinburghi festivali kui kogemus. – Teater. Muusika. Kino 2008, nr 12.

2 Mark Fisher, Still game: Edinburgh's 2021 fringe is a return to the festival's roots. – The Guardian 9. VIII 2021.

„Hane-emas“ on koreograaf-lavastaja Renate Keerd jätnud vaatajale aega ja ruumi muusika nautimiseks.

Rünno Lahesoo

Maurice Ravel on meistrite mõtteis ...

Raveli lühiteoste kassett „Ravel:Ravel“ koosneb lüürilisest ooperifantaasiast „Laps ja lummutised“ ning tantsulavastusest „Hane-ema“.

Rahvusoperi Estonia „Ravel:Ravel“, helilooja Maurice Ravel, muusikajuht Arvo Volmer, dirigendid Vello Pähn ja Kaspar Mänd, valguskunstnik Siim Reispass.

„Laps ja lummutised“, lavastaja Mart Kampus, kunstnik-lavastaja Liina Keevallik. Osades Johannes Teder, Nils Mailend, Robert Cross, Merilin Taul, Helen Lokuta, Karis Trass, Juuli Lill, Aule Urb, Elina Netsajeva, Kristel Pärtna, Maria Leppoja, Mart Madiste, Rafael Dicenta, Danna Malõško, Kadri Kõrvek, Janne Ševtšenko, Kadri Nirgi, Tamar Nugis, René Soom, Priit Volmer, Raiko Raalik, Reigo Tamm, Heldur Harry Põlda, Olga Zaitseva, Siiri Johanson, Triin Ella, Merje Uppin, Maria Kais ja Estonia poistekoor.

„Hane-ema“, lavastaja, koreograaf ja kunstnik Renate Keerd. Osades Eve Mutso, Marita Weinrank, Karina Laura Leškin, Anthea van der Ham, Lauren Janeway, Cristina Krigolson, Kim Jana Hügi, Ksenia Seletskaja, Jordan London, Mia Li, Lena Scherer, Sergei Upkin, Liam Morris, Emanuele Sardo, Jaan Männima, Marcus Nilson, Samuel Parham, Finn Adams, Nikos Gkentsef, Andrea Fabbri, Hidetora Tabe ja Samuel Pellegrin.

Esietendus 18. VI Estonia teatrisaal.

MADIS KOLK

Maurice Raveli lühiteoste kassett „Ravel:Ravel“ koosneb lüürilisest ooperifantaasiast „Laps ja lummutised“, mille lavastajad on Mart Kampus ja Liina Keevallik, ning tantsulavastusest

„Hane-ema“, mille lavastajaks-koreograafiks Renate Keerd. Lavastajad on loobunud kaht erisugust ja eri aegadel sündinud teost kuidagi vägivaldselt kokku sidumast: tegemist on kahe eraldiseisva vaatusega, mis loodud üsna erilaadses esteetikas, ainsaks siduvaks lülis Maria Kaisi kehastatud Hane-ema, kes jääb pärast „Last ja lummutisi“ veel vaheajaks eeslavale lapsi lõbustama. Ometi moodustavad need kaks lühilavastust sidusa terviku, täiendades teineteist just poleemilises dialoogis, kombates nõnda Raveli loominguga eri tahke.

„Laps ja lummutised“, olugi lennukas fantaasiamaailmas, on siiski üsna selge looga. Rekvisiitorist ema võtab oma lapse teatrisse kaasa, et poiss seal oma koolitükke teeks. Too on aga nii oma ülesande kui ka kogu maailma suhtes trotsi täis ning ühtäkki kohtab poiss lavataguses maailmas kõiki asju, mis ta on lõhkunud, ja loomi, kellele liiga teinud. Kuni tuleb meeleparandus, andetus ja leppimine. „Hane-ema“ nii selget narratiivi pole. Raveli esialgne süit põhines viiel muinasjutul, hiljem, kui tuli tellimus see balletiks kirjutada, sündis sellele ka libreto. Lavastaja Renate Keerdi võlus ta enda sõnul aga just puhas Raveli helimaailm, nõnda jättis ta kõrvale originaallibreto ning lõi omaenese koreograafilise dramaturgia puhtalt muusikale.

Järg pöördel.